

ВОЄННІ ДІЇ В ПІВНІЧНІЙ АФРИЦІ (1940-1943 рр.) ТА ЇХ РОЛЬ І ЗНАЧЕННЯ В ДРУГІЙ СВІТОВІЙ ВІЙНІ

(Житомирський державний університет імені Івана Франка к.і.н., доцент кафедри
всесвітньої історії та правознавства)

Напередодні Другої світової війни країни Північної Африки були об'єктом гострої конкурентної боротьби держав Заходу. Керівники цих держав добре розуміли ту велетенську стратегічну і економічну роль, яку може відіграти континент вразі європейського або світового конфлікту. Так, в листопаді 1937 р. Гітлер в бесіді з англійським міністром закордонних справ Галі факсом абсолютно чітко і прямо сформулював свою позицію: «Між Англією і Німеччиною є по суті тільки одна суперечка: колоніальне питання» [1]. Тому фюрер перед третім рейхом поставив завдання: «...восени 1941 р. – загарбання Гібралтара і створення німецького бастіону проти Америки» [2]. В кожній із семи країн Північної Африки гітлерівці створили чисельні і потужні шпигунські та пропагандистські центри, через які перед війною масово навіювали у свідомість арабського населення думки, що фашисти їх природні союзники в боротьбі з англійським і французьким імперіалізмом, а Гітлер оголосив себе найбільшим прихильником і покровителем ісламу і що він прямиий нащадок пророка Мухаммеда.

Підкреслимо, що воєнні дії в Північній Африці між італо-німецькими та англо-американськими військами тривали з 10 червня 1940 р. по 13 травня 1943 р., тобто до капітуляції фашистів. До того ж ганебна поразка Франції в червні 1940 р. та її капітуляція перед фашисткою Німеччиною ще більше загострила боротьбу країн Заходу та США за її колонії (Алжир, Туніс, Марокко) в Північній Африці.

Загарбання Африки Німеччина розраховувала розпочати після успішного завершення війни в Європі. Тому спочатку основна роль в здійсненні її агресивних планів на Африканському континенті відводилась фашистській Італії. На 1940 р. італійські війська нараховували в Африці понад 1,1 млн. чоловік, 2132 літаки, 149 кораблів [3], але ці війська, як показали наступні події, були вкрай погано підготовлені до війни в умовах Африки.

До капітуляції чисельність французьких військ на континенті складала 300 тис. чол., з них 150 тис. були зосереджені вздовж лівійсько-туніського кордону. Англійська армія в Африці нараховувала 130 тис. солдат і офіцерів [4].

Особливістю було те, що воєнні дії війська Італії розпочали 10 червня 1940 р. з метою загарбання головної бази англійського флоту Олександрії і Суецького каналу італійське командування почало головний наступ 13 вересня 1940 р. Англійські війська без боїв почали загальний відступ, але скоро війська Італії зупинились, тому що для просування було мало транспорту.

В той же час армія Англії «Ніл отримала велике поповнення, зокрема, за рахунок африканців зі своїх колоній. (Майже половина країн континенту – колонії цієї держави).

9 грудня 1940 р. англійські війська перейшли в контрнаступ і на протязі 2-х місяців боїв просунулись на 800 км на територію Лівії (колонії Італії), де повністю знищили італійську армію. В полон попало понад 130 тис. вояків Італії [5]. Ці події стурбували Гітлера і він дав наказ в лютому 1941 р. перекинути в Північну Африку (в столицю Лівії Триполі), бронетанковий «Африканський корпус» під командуванням одного з вдатних своїх генералів Ервіна Роммеля. Він в Африці, особливо на першому етапі війни, проявив себе як талановитий полководець танковим військом і отримав за успіхи звання «фельдмаршал», а також прізвисько «Лис пустелі».

Італо-німецькі війська під його командуванням розпочали вдалий наступ і просунулись на територію Лівії на 600 км.

До полону потрапило понад 33 тис. англійських вояків [6]. Черчилль в лютому 1942 р. визнав: «Роммель перехитрив наших командирів». В цей час Роммель намагався переконати Гітлера, що в разі поповнення і посилення його військового угруповання, він через Єгипет прорветься на Кавказ. Однак в Берліні його ідея не була підтримана, бо цей фронт вважали другорядним. Німецький генерал Ф. Меллентин пізніше напише: «Верховне командування було зайнято підготовкою до літнього наступу в Росії і завоювання Єгипту займало лише незначне місце в його планах» [7].

Роммель приймає рішення 27 травня 1942 р. провести наступальну операцію, захопити фортецю і порт Торбук і вийти на кордон з Єгиптом. Це йому вдалося.

Восени 1942 р. італо-німецькі війська знаходились недалеко від Суеца єгипетського порту Олександрія. Однак військова ситуація склалась не на їх користь. Війська Роммеля не були здатні продовжити наступ: не було палива, бо припасів, озброєння, людського поповнення. Всі резерви Німеччини та її союзників спрямовувались на східний фронт, на кровопролитну війну проти СРСР. Тому, в цій обстановці, щоб виграти час італо-німецьке командування вирішило перейти до оборони. Британські війська також зайняли оборону за 1000 км від м. Олександрія навколо єгипетського міста Ель-Аламейна. Їм стало надходити величезне поповнення не тільки з Англії, і США. В жовтні 1942 р. англійські війська вже мали перевагу німецько-італійськими: по бійцям – 1,2 рази, по танках – більше як в 2 рази, літаках – 2,5 рази [8]. Були створені всі умови для проведення успішної наступальної операції.

Нарешті під Ель-Аламейном відбулась найбільша битва в Африці під час Другої світової війни. Вона тривала два тижня – з 23 жовтня по 5 листопада 1942 р. і закінчилась повним крахом німецько-італійських військ. Роммель поспішно відступив у Туніс.

В цей час (8 – 3 листопада 1942 р.) на узбережжя Марокко і Алжира відбулась висадка десантів армії США і Англії. Всього союзники переправили в Північну Африку 253 213 вояків, з них 146 453 солдатів і офіцерів американських військ і 106 760 британських [9].

Американо-англійське командування, не бажаючи ризикувати, відмовилось від подальшого наступу і продовжувало нарощувати військові сили. В кінці січня 1943 р. чисельність армії союзників досягла 400 тис. чол., з них тільки американців було 261 тис. чол. Крім того, до них приєдналось 200 тис. чол. французьких військ – прихильників генерала Де Голя. В той же час в Північну Африку італо-німецьке командування по повітрю і по морю додатково направило 112 тис. солдат і офіцерів, зокрема, тільки в Туніс – 107 тис. чол. [10]. Військові дії на цьому континенті прийняли затяжний і зволікальний характер. Тому радянське керівництво не раз звертало увагу керівників США і Англії на багатократні переноси термінів завершення військових дій в Тунісі. Пасивність союзників в Тунісі давала можливість німецькому командуванню маневрувати резервами і передислоковувати їх на радянсько-німецький фронт, де в цей час відбувались кровопролитні бої за Донбас і Харків. Нарешті, в березні 1943 р. розпочався наступ союзників в Тунісі на групу італо-німецьких армій «Африка» під командуванням Роммеля. Не зважаючи на величезну військову перевагу союзників, більше 2-х тижнів вони не мали успіхів. Не маючи можливості чинити опір, без транспортних засобів для евакуації 13 травня 1943 р. італо-німецька група армій капітулювала. Вони втратили в Тунісі понад 300 тис. солдат і офіцерів, з них 30 тис. вбили, 25 500 поранили, 240 тис. (з них 125 тис. німців) попали в полон. Союзники за всю кампанію втратили 70 тис. чол., з них 10 290 вбитими [1]. Так закінчились військові дії в Північній Африці. Цей театр дій мав другорядне значення.

На Заході ще в 1943 р., тривалий час поспіль і нині, в рік 65-річчя Перемоги у II світовій війні (1939-1945 рр.), військові дії в Північній Африці фальсифікуються і намагаються показати їх як рівноцінні наслідкам битви під Сталінградом. Деякі історики,

головним чином англо-американські, вказували, що ніби цифри втрат німецьких фашистів під Сталінградом і в Північній Африці, майже однакові. Але конкретні факти перекреслюють ці висновки. Навіть якщо порівняти битви під Ель-Аламейном і Сталінградом, то побачимо різочу відмінність. Під Сталінградом війська Німеччини та її сателітів нараховували понад 1 млн. чол., при 675 танках і 1216 літаках, під Ель-Аламейном – 80 тис. чол., 540 танків і 350 літаків [12].

Навіть сьогодні не можна зрозуміти, як маючи троекратну перевагу – 700 тис. солдат і офіцерів проти 250 тис. італо-німецькі союзники півроку топтались в Тунісі. Таку повільність можна пояснити лише власним самозбереженням, а не спільними інтересами антигітлерівської коаліції.

Військово-політичні підсумки Другої світової війни стали відправним рубежем післявоєнного піднесення національно-визвольного руху в країнах Північної Африки в боротьбі за свій суверенітет і незалежність.

Список використаної літератури:

1. Л. А. Безыменский. Разгаданные загадки третьего рейха. М. 1984, с. 28.
2. Л. А. Безыменский. Згадана праця, с. 36.
3. История второй мировой войны. Т. 3. М. 1974, с. 147.
4. В. Смирнов. Странная война. М. 1963, с. 340.
5. Н. Н. Прошин. История Ливии. М. 1975, с. 182.
6. История второй мировой войны. Т. 4, М. 1975, с. 414.
7. Меллентин. Танковые сражения. Перевод с английского. М. 1957, с. 90.
8. К. Типпельскирх. История второй мировой войны. Санкт-Петербург. 1994, Т. I, с. 275.
9. История второй мировой войны. Т. 6, М. 1976, с. 220.
10. К. Типпельскирх. Згадана праця, с. 290.
11. История второй мировой войны. Т. 6, М. 1976, с. 225.
12. О. В. Гісем. Всесвітня історія, К.: Веста, 2007, с. 97.